

perspektiven svårligen låter sig jämföras. Bättre hade kanske varit att hålla diskussionen på en mera abstrakt nivå. Detta trots att det stundtals görs gällande att vissa perspektiv är så att säga inkommensurabla.

Jag vill framhålla att min kritik bör uppfattas som positiv. Det är trots allt den bästa antologin inom sociologi och rättssociologi som jag läst.

Eftersom jag i den löpande texten försvenskat och förenklat artikelrubrikerna följer nedan en uppräknings av originaltitlarna på uppsatserna:

- Fundamentals of Structuralist Theory av Edmund Leach
 A Structuralist Theory of Law: An Agnostic View av J. W. Harris
 Understanding, Action and Law in Max Weber av S. L. Andreski
 The Potential of Functionalism for the Sociological Analysis of Law av Philip J. Wilkinson
 Marxism and the Analysis of Law av Alan Hunt
 The Contribution of the Critical Theory of the Frankfurt School to the Sociology of Law av Hubert Rottleuthner
 The Principle of Exchange as a Basis for the Study of Law av Anthony Heath
 Law as a Social Phenomenon av David N. Schiff
 The Symbolic Dimension of Law and Social Control av Arthur Brittan
 Law from a Phenomenological Perspective av Maria Lós
 Ethnomethodological Approaches to Socio-Legal Studies av J. Maxwell Atkinson

Lars Ericsson

Thomas Mathiesen
MAKT OCH MOTMAKT
 275 sidor

Göteborg: Bokförlaget Korpen 1982
RÄTT, SAMHÄLLE OCH
POLITISK HANDLING

Ett bidrag till en strategi
 under senkapitalismen
 307 sidor

Stockholm: Norstedts 1980

Thomas Mathiesen är professor i rättssociologi vid universitetet i Oslo, och har ägnat sin skriftsaktionsforskning åt alternativa handlingsformer för oppositionella grupper. Aktionen kring Alta-älven har inspirerat honom till att mer ingående förena teori och praktik då det gäller olika konkreta problem i samhället, på ett för oppositionen mer ändamålsenligt och användbart sätt. Mathiesen vill i sin senaste bok *Makt och motmakt* visa på att motstånd är möjligt.

För att konstruera en strategi (motmakt) är det nödvändigt att belysa maktens ansikte, vilket Mathiesen gör på ett tillfredsställande sätt i bokens första del. Ett genomgående tema i *Makt och motmakt* är Mathiesens betoning av viljans möjligheter: Som en beskrivning av den faktiska politiska aktivitetsnivån idag är 'resignationsbilden' av situationen alltså en förvanskning av verkligheten. Det finns både en kamp och ett engagemang, kring nya behov. (s 19)

Det krävs dock, menar Mathiesen, en strategi för att leda viljan över i fruktbar handling, vilket beskrivs i bokens andra del. Enligt Mathiesen är den alternativa politiska strategin det som kan kallas "det ofullgångna"; det som håller på att bli till. Vad som kännetecknar det ofullgångna är att det inrymmer dels ett moment av motsägelse och dels ett moment av konkurrens, vilket innebär att "rörel-

sen" framställas som levande och expanderande, och att rådande system framstår som otillfredsställande.

Jag avser inte närmare gå in på strategin som bygger på det ofullgångna, d v s motmaktens möjligheter, eftersom denna strategi enligt min uppfattning beror på människornas konkreta praxis, och vad som är att rekommendera vid ett givet tillfälle är något som individen får ta ställning till vid detta tillfälle – reform eller revolution. Det finns inga givna och allomfattande strategier, detta beroende på att samhället ständigt förändras. Enligt mitt förmenande är det mer relevant att beskriva maktens "maskering", och på så sätt lägga grunden till en förklaring av frågor om betingelserna för samhällets produktion och transformation, kulturens innebörd och relationerna mellan individ, samhälle och natur. Detta är motivet för den kritiska teorin. Inom parentes kan det dock sägas att när Mathiesen talar om politiska strategier – motmakt – anser han att följande handlingsformer är de som är de väsentliga, de som oppositionen bör anamma:

- A. Inom offentligheten: arenautbrytning, informationsvridning, maktbildning, sakprioritering, premisformulering och alternativformulering. (s 114)
- B. Inom den normativa strukturen: nyckelkontakt, fördjupningsarbete, invävningsarbete, koncentrationsaktioner, parallellaktioner och värdeförankring. (s 185)

Det jag mer ingående tänker belysa är maktens struktur eftersom kunskap om det existerande är avgörande för motmaktens möjligheter, samhällets potentiella form. Dessutom anser jag att Mathiesens behandling av makten är det bästa avsnittet i *Makt och motmakt*, och det som kan bidra till kunskapen om

"rättens samhälleliga funktioner". Jag avser att beskriva en aspekt på förhållandet mellan lagstiftning och tillämpande myndigheters praxis utifrån några av Mathiesens begrepp. Syftet är att peka på dessa offentliga myndigheters "befogenheter" och möjligheter då det gäller att konstruera det som får status av att vara det allmänt gängse, d v s det som betecknar den offentliga meningen. Denna konstruktion kan närmare bestämt ske på tre sätt: För det första genom att betona det redan etablerade normsystemet. För det andra genom att nonchalera det eller borttränga de konkurrerande och alternativa idéerna. För det tredje genom att införliva de uppkomna idéerna till det redan gängse och etablerade normsystemet på ett sådant sätt att "alternativet" suddas ut, dess konkurrerande karaktär bortfaller.

En bakgrund till beskrivningen av myndigheternas normativa funktion finner man i Thomas Mathiesens böcker *Rätt, samhälle och politisk handling* och *Makt och motmakt*, vilka är ämnade att ge ett bidrag till alternativa politiska strategier, men som samtidigt mycket ingående behandlar maktens struktur, dess maskering och dess definieringsmekanismer.

Mathiesen behandlar i sina böcker offentligheten i termer av in- och utdefiniering, och den normativa strukturen med dess pliktnormer. Vad som kännetecknar offentligheten är att det på denna arena utkämpas en kamp om hegemonin. Stora befolkningsgrupper har blivit "utsuffade" ur denna kamp, de har enligt Habermas blivit reducerade till konsumenter av offentliga meningar producerade av andra. Sedan offentligheten erövrats skapas uppfattningen om offentligheten av de som klarat av att erövra den. För att detta skall kunna fortgå krävs det en kontroll av

beteende, en definiering av beteendet så som antingen överensstämmande med normsystemet (ansvarsfullt och förnuftigt), eller för extremt (oansvarigt och verklighetsfrämmande). Den normativa nivån är ett begrepp som Mathiesen använder för att beskriva de regler – uttalade eller implicita – för beteende som säger vad individen skall/bör eller icke skall/icke bör göra. Mathiesen hävdar att det finns två pliktnormer som är grundläggande för vårt samhälle. De är: a) en norm som betonar kalkylen och den enskildes vinst, och b) regler som säger att man inte skall skilja sig från mängden. In- och utdefinieringsprocessen bygger på den normativa strukturen, och att dessa pliktnormer är den offentliga meningen kring vilka den offentliga apparaten bygger sin verksamhet.

De av Mathiesen konstruerade begreppen är användbara inom rätts-sociologin, bl a då det gäller analys av olika ramlagars funktioner, och olika offentliga myndigheters tillämpning av dessa lagar.

En ramlag kännetecknas av två saker: För det första anges lagens uttalade syfte (norm). För det andra bemyndigas en myndighet att ta hand om det konkreta genomförandet av lagen. På så sätt kan praxis utformas på ett för offentligheten ändamålsenligt sätt, dock med beaktande av vad lagen har för övergripande mål. Detta ger den tillämpande myndigheten befogenhet att utforma de statliga aktiviteterna, genom olika former av praxis, på ett sådant sätt att uppkomna problem anpassas (med hjälp av in- och utdefiniering) till den offentliga normativa strukturen. På så sätt förskjuts frågan från den politiska statsapparaten till en annan nivå där den politiska dimensionen i frågan fördunklas och maskeras bakom den normativa strukturen: "vikten läggs vid en beräknande

värdering av handlingarnas resultat i förhållande till givna målsättningar." (s 175) Denna avpolitiserings kännetecknas av att frågan bedöms utifrån kriterier som betonar lönsamhet och rationalitet i beslutet. Johannes Andersen hävdar i en artikel i *Häften för Kritiska Studier* 5/1982, "Politisk makt och centraladministrationen", att de offentliga myndigheterna utgår från olika prioriteringar. För det första prioriteras produktionen och kapitalackumuleringen som det primära, utan att man gör systematiska överväganden på vilket sätt det skall göras. För det andra prioriteras konsumtionen, som skall vara hög. Först i tredje hand prioriteras olika sociala och politiska förhållanden.

Genom att införa begreppen normativ struktur samt in- och utdefiniering erhåller man ett instrument för förståelsen av "den offentliga meningen" som kommer till uttryck i lagstiftningens konkreta praxis. Indefiniering innebär att handlandet framstår som olönsamt och vid utdefiniering framstår handlandet som meningslöst. Allt som för den offentliga myndigheten inte framstår som överensstämmande med den offentliga meningen blir införlivat eller bortträngt i denna definieringsprocess. På så sätt upprätthålls de gängse normerna i samhället, eller i vart fall erhålls en form som är anpassad till och förenlig med det redan etablerade.

Det är av stor betydelse att utveckla Mathiesens olika begrepp på ett sådant sätt att de blir möjliga att applicera på konkreta undersökningar. Eftersom lagstiftningen har funktionen att vara moralförstärkande, d v s att ange vad som är rättvist och rimligt i ett samhälle, är det ändamålsenligt att studera olika tillämpande myndigheters användning av sin möjlighet att utforma lagens

konkreta innebörd. På så sätt kan man erhålla en förståelse för offentligheten som sådan, samtidigt som olika myndigheters allt mer omfattande befogenheter ges en rimlig förklaring. Detta är en uppgift som kräver att man tränger sig bakom den normativa strukturen och till den tillhörande in- och utdefinieringsmekanismer. Thomas Mathiesen har enligt min uppfattning utstakat färdriktningen på denna väg.

Avslutningsvis kan sägas att Mathiesens böcker *Rätt, samhälle och politisk handling* och *Makt och motmakt* är stimulerande läsning, och ger ett väsentligt bidrag till kunskapen om maktens maskering. Det är dock vanskligt att bygga upp olika politiska strategier som ska styra

människornas konkreta handlande, detta beroende på att samhället ständigt är utsatt för förändringar. Att samhället förändras innebär att en strategi kan vara rätt och användbar vid ett historiskt tillfälle, men att samma strategi vid ett senare tillfälle kan framstå som meningslös, beroende på att samhällets utveckling har gått i en annan riktning än den förmodade. Vad Mathiesens beskrivning av makten och motmakten möjligtvis kan leda till är ett medvetet kritiskt tänkande gentemot "det gängse". Denna form av tänkande måste inrymma ett moment av vilja till förändring. Detta kan vara tillräckligt.

Bo Carlsson